לבי תורתא פגעו ביה גנבי אמרו ליה לאן קאזלת אמר להן לפומבדיתא כי מטא לבי תורתא פריש אמרו ליה תלמידא דיהודה רמאה את אמר להו ידעיתו ליה יהא רעוא דליהוו הנהו אינשי בשמתיה אזלו עבדו גניבתא עשרין ותרתין שנין ולא אצלחו כיון דחזו אתו כולהו תבעו (ו) שמתייהו והוה בהו חד גירדנא דלא אתא לשרויה שמתיה אכלי' אריא היינו דאמרי אינשי גירדנא דלא טייזן שתא בציר משני תא חזי מה בין גנבי בבל ולסטין דארץ ישראל: **מתני'** אבת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים באבל עובדת כוכבים מילדת בת ישראל גבת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים דאבל עובדת כוכבי' מניקה בנה של ישראל ברשותה: **גמ'** ת"ר (ו)בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים העובדת כוכבים מילדת את בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה ור"מ אומר אפי' אחרות עומדות על גבה נמי לא דזימנין דמנחא ליה ידא אפותא וקטלא ליה ולא מתחזי כי ההיא איתתא דאמרה לחברתה מולדא יהודייתא בת מולדא יהודייתא אמרה לה (ז)נפישין בישתא דההיא איתתא דקא משפילנא מיניייהו דמא כי אופיא דנהרא ורבנן א"ל לא היא במילתא בעלמא הוא דאוקימתה: בת ישראל לא תניק: ת"ר בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים לא תניק את בנה של בת ישראל מפני שחשודה על שפיכות דמים דברי ר"מ וחכ"א (ח)עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבינה ורבי מאיר אומר אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא דזימנין דשייפא ליה סמא לדד מאבראי וקטלא ליה וצריכא דאי אשמעינן מילדת בההיא קאמרי רבנן דשרי דלא אפשר משום דאחרות רואות אותה אבל מניקה דאפשר דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה אימא מודי ליה לרבי מאיר ואי אשמעינן מניקה בההיא קאמר רבי מאיר דאסור משום דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה אבל מילדת דלא אפשר היכא דאחרות עומדות על גבה אימא מודי להו לרבנן צריכא ורמינהו יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם אמר רב יוסף (ט)בשכר שרי משום איבה סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר שרי משום איבה א"ל אביי (י)יכלה למימר לה דידן דמינטרי שבתא מחללינן עלייהו דידכו דלא מינטרי שבתא לא מחללינן סבר רב יוסף למימר אנוקי בשכר שרי משום איבה אמר ליה אביי (יא)יכלה למימר אי פנויה היא בעינא לאינסובי אי אשת איש היא לא קא מזדהמנא באפי גברא סבר רב יוסף למימר הא דתניא העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אסוקי בשכר שרי משום איבה אמר ליה אביי (יב)יכול לומר לו קאי ברי אאיגרא אי נמי נקיטא לי זימנא לבי דואר (יג)תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן (יד)העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא

לבי תורתא. מקום: **תלמידא דיהודה רמאה אתא.** תלמידו של רב יהודה הוה וקרו ליה רמאה כלומר ממנו למדת לרמותינו. (ד)ליסטין ישראל היו: **ידעיתו ליה.** שהוא רמאי: **בשמתיה.** לפי שהיה אדם גדול ושמתיה חיילא לייטיהו בשמתיה: [**גרדנא.** אורג]: **גרדן דלא טייזן.** עניו. פתם גרדן אין לו בושת פנים: **גנבי דבבל.** שפגעו בדרך מנשי נתפקרו לגרוף אדם גדול: **ולסטין דארץ ישראל.** שפגעו בתלמידי ר"ע שפרו בשבחו. ואע"פ שפתם לסטין פרוצין מגנבים להודיעך שבחה של א': **מתני' מניקה בנה של ישראל ברשותה.** דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה שלא תהרגנו: **גמ' עובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל.** ואפילו אחרות ישראליות עומדות על גבה: **אפותא.** על מצחו של תינוק מקום שמוחו של תינוק רופס: **ולא מפחזי.** לא מינכרא שהרגתו: **נפישן בישתא דההיא איתתא.** כך וכך רעות יבואו עליך כמנין שהשפלתי מהן והרגתי בהן: **כי אופיא דנהרא.** אגקומ"א: **ורבנן.** (כ) קסברי בזמן שאחרות עומדות על גבה שרי אמרי לך במילתא בעלמא הוא דאוקימתה: **דשייפא סמא.** סם המות שפה בדדיה: **ולא מיפחזי מאבראי.** לא גרם הכא עד לקמיה: **ואחרות רואות.** דאי מנחא ידא אפותא חזי ליה דאגב דחשידי יהבי ישראליות עייניהו עלה ומירתתא אבל מניקה דאפשר דשייפא סמא לדד מאבראי קודם שתכנס לבית ישראל אימא מודו ליה לר"מ: **בשכר שרי משום איבה.** ומתני' בחנם קמיירי דמאי לאישתמוטי ולמימר צריכה אני לשכר מזונותי: **אולודי עובדת כוכבים בשבתא שרי בשכר.** כבחול משום איבה דהא אינהו חזו דמיילדין לנשי דידן בשבת כבחול: **אסוקי בשכר שרי כו':** **קאי ברי אאיגרא.** ואם לא אורידנו ימות ומוח לי להפסיד שכרי ולהילוו: **נקיטא לי זימנא לבי דואר.** השלטון קבע לי זמן ליום וועד ואם לא אלך יצא שכרי בהפסדי: מיון

גירדנא דלא טייזן. פ"ה עניו כי פתם גירדן עז פנים הוא ובערוך גרים גירדנא דלטייה (ג) קללה כלומר דלייט מזליה שתא בצרא מתניה כלומר בתר עניא אזל עניותא: **עובדת** כוכבים מניקה בנה של ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבינה. פירוש ואפילו ברשות הישראלית דפלוגתא דהנקה דומיא דמילדת ומילדת פתמא ברשות ישראל היא ואפ"ה אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה ומיהו בישראל יולא ונכנס שרי דעומד על גניו קרינא ביה כדמוכח פרק רבי ישמעאל (נקמן דף פא.) ואם כן נריך ליזהר שלא להניח ישראלית ההולכת חוץ לעיר את בנה יחידי בבית ביד מינקת עובדת כוכבים אם אין ישראלית בעיר יולאות ונכנסות תמיד אם ואפ"ה מזמן שביבה ואילך אסור להניחו יחיד ועל מינוק ומינוקת שמשהין בבית העובד כוכבים יחידים לרפואתן הורה ר"י דאסור מכמה עניינים שהם חשודים על שפיכות דמים ואפילו הם גדולים קלת ימשיכו למינות ירושלמי עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל בכתיב (ישעיה מט) והיו מלכים אומנך ושרותיהם מניקותיך תני יונק התינוק והולך מן העובדת כוכבים ומנהמה עמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואין חוששין לא משום שקץ ולא משום טומאה: **ורמינהו** יהודית מילדת עובדת כוכבים וכו'. והמקשה לא עלה בדעתו להעמיד המשנה בחנם משום דתלי טעמא מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים ודב יוסף אסיק דאפילו הכי בשכר שרי משום איבה: **סבר** רב יוסף למימר אולודי בשבת שרי. תימה לרב יוסף דס"ל דשרי ולאביי נמי דמשני דליכא איבה משמע הא ליכא איבה שרי היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאורייתא דאמרינן בפרק שמונה שרצים (שבת דף קז:) הושיט ידו לנעי בהמה ולדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידולו דהוא תולדה דגוזז י"ל דהכא ביושבת על המשבר שבבר נעקר לגמרי מ"ג כיון דכלו לו מדשיו פסקו גידוליו:

והרועים בהמה דקה. פירוש בשלהן דאי בשל אחרים הא אמרינן בפ"ק דב"מ (דף ה:) אין אדם חוטא ולא לו ואי"ת מאי האי דאחמור רבנן ברועים שאינם פסולים אלא מדרבנן וגם הם כשרים לעדות אשה כדאיתא בפפ"ק דר"ה (דף כב.) ואילו בגזלנין שהם פסולין מן התורה לכל עדות שבתורה לא אחמור כולי האי וכן מומר אוכל נבילות לתיאבון דלב"ע אמרי' הכא דאיתרבי (ד) בין השבת גופו והשבת ממונו דחייב להעלות ואסור להוריד ואור"י דהיא הנותנת משום דלא פסילי אלא דרבנן עשו חכמים חיזוק כדי שיתנו לב לשוב וב"ד היו (ה) מכין ועושין שלא מה"ת: **לא** מעלין. ואפי' לר"מ דאמר (ה) בפ"ק (דף כ.) לעובד כוכבים בנתיה: ולא

יז א מיי' פ"ע מהלכות עבודת כוכבים הלכה טו סמג לאוין מה וסה עור וש"ע י"ד סימן קנד סעיף ב:

יח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

יט ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

כ ד ה ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

כא ז ח ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

כב י כ מיי' פ"י מהל' עבודת כוכבים הל' ח ופ"ד מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קנג טוש"ע י"ד סימן קנח סעיף ח וטוש"ע מ"מ סימן מכה סעיף ה:

רבינו חננאל (המשך)

שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה ואע"ג דאמרה היא חייתא עובדת כוכבים נפישא בישתא דההיא איתתא דקא משפלנא מינייהו כי אופי בנהרא פ' כיון שגינו אותה חברותיה ואמרו לה מיילדת של יהודים השיבה להם המילדת יבואו עליה רעות רבות אם אינה הורגת מהן כמו חריות שעל הנהר כלומר איני מילדת אותם אלא מתכונת להורגן לא חיישינן לה שלא אמרה אלו הדברים באמת אלא לדחות הגנות שגינו אותה: בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים. אסיקנא בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים ועובדת כוכבים מניקה בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה כדכתיב והיו מלכים אומנך ושרותיהם מניקותיך והא דתניא יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם אוקמא רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים (בשבת) משום איבה התירו לה בשכר: סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבת [בשכר] וכן אנוקי בנה של עובדת כוכבים וכן הא

מסורת הש"ס

(ו) [תוספתא פ"ג ה"ו], (ב) [עי' עיון ערך אפי ה'], תי' קצת בתוספתא אחרת ופירוש יפה], (ג) [בתרגום ז. ע"ש לעיל יג: תוספתא ב"מ פפ"ב], (ד) [זהו התחלת הדיבור ושייך לעיל כה: פגעו בהן לסטין], (ה) ליתא בפ"ל.

גליון הש"ס

גמרא העובדי כוכבים והרועים. עיין לעיל דף ד ע"ב תוספות ד"ה ש"מ ודף י ע"ב תוספות ד"ה חד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' תנעו דלישרו שמתייהו: (ב) רש"י ד"ה ורבנן דקסברי: (ג) תוס' ד"ה גירדנא וכו' דלטייא לומר כל"ל ותיבת קללה נמחק: (ד) ד"ה והרועים וכו' דאיתרבי ביה השבת גופו: (ה) ד"ה לא וכו' בפ"ק. נ"ב בדף כ ועיין בתי' התוספות לשם בד"ה ר' יהודה:

לעזי רש"י

אישקומ"א. קנף.

מוסף רש"י

ורועי בהמה דקה. ישראל, שפתמן גזלנים שמרעים בהמתן בשדות אחרים (סנהדרין נז.) והן גזלנים הרי הן כעובדי כוכבים (לעיל יג.), לא מעלין. אותם מן הטור להעלים מן המיתה (סנהדרין נז.) אם נפלו לאוכה, אלא יניחם וימותו (לעיל יג.).

רבינו חננאל

לבי תורתא פגעו ביה גנבי אמרו ליה להיכן קא אזלת הרחיב להן את הדרך ואמר להן לפומבדיתא אמרו הם בדעתם במקום פלוני נקח מה שעמו כי מטא לבי תורתא פריש ועאל למדינתא אמרו ליה תלמיד יהודאה רמאה אנת אמר להו ידעיתו ליה ורמאה קריתו ליה ליהוו הנך אינשי בשמתיה עבוד גנובתא ולא אצלחו אתו כולהו תבעו ושרא להו חד מינייהו לא אתא אכליה אריא: אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גירדנא דלייט מזליה שתא בצירא ליה מן שניה: תא חזי לסטייא דא"י אמרו לתלמידי ר' עקיבא אשרי ר' עקיבא ותלמידיו ולסטייא דבבל אמרו תלמיד יהודאה רמאה אנת: **פים'** בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים. אסיקנא בת ישראל לא תיילד בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים עובדת כוכבים מיילדת בת ישראל בזמן

ולא מורידין. ופ״ת הא אמרינן במסכת סופרים [פט״ו] כשר שבכנעניים[ט] הרוג וי״ל דבירושלמי דקדושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה ומכיה דאיה מויקה שם מאות רבב בחור ומהיכן היו מהירא את דבר ה׳ ואע״פ שסתם כנעניים[ט] עובדי כוכבים ומזלות הם ועובדין על שבע מצות מכל מקום אין מורידין דרבינהו בקרא להתירא[ט] דכתי׳ והיה לך למס ועבדוך (דברים כ׳): **אני** שונה לכל אבידת אחיך לרבות המומר[ט]. תימה מאי פריך דלמא לעולם אימא לך דמורידין ואפילו הכי משיבין לו אבידתו דהא במסור לגנסיס[ט] אף על פי שממונו אסור לאבד ביד משום דלמא נפיק מיניה ברא מעליא דכתיב יכין רשע ולדיק ילבש ואפ״ה היו[ט] מורידין וי״ל דשאני הכא דמההוא קרא דמרבינן השבת אבידתו ילפינן השבת גוף בישראל והשבתו לרבות אבידת גופו[ט] וכמו דאתרבי ישראל איתרבי[ט] כולהו בין לממונו בין לגופו ואפילו להעלותו לריך ולפדותו כדמשמע פרק השולח (גיטין דף מז.) דבעי רבי אמי למיפרקיה אם היה מומר להתיאבון אלא לפי שהיה מומר להכעיס קאמר לא שבקינן לי למפרקינך וגם להלוותו ברבית אסור כדמשמע בפרק איזהו נשך (ב״מ דף סג.) אהדר ליה דאיתי בהדך ומומר להתיאבון אתה מצווה להחיותו ומיהו מומרים של זמייסה[ט] להכעיס הן דשבקי התירא ואכלי איסורא ומטמעי בין העובדי כוכבים וכל להכעיס אי אתה מצווה להחיותו כדמשמע מההיא דגיטין (דף מז.) דלא מחייב למפרקיה ומומר[ט] ליקח מהם רבית ואע״פ שאסור ליתן להם רבית משום לא תשיך ומשום לפני עור והוי ליה למימר כל היכא דקרינא ביה לא תשיך קרי ביה לא תשוך מ״מ כיון דאין אתה מצווה להחיותו אינך מצווה להלוותו בלא רבית דלא קרינא ביה וזי אחיך עמך ומאמרינן[ט] בירושלמי דמכילתין כותאי דקסרי מותר להלוותן ברבית והא דאמרינן[ט] עובדיה לוה מיהודים בן אחאב ברבית כדי לפרנס הגבאים אף על גב דיהודים ישראל מומר הוה ואסור ליתן לו רבית שאני התם לפיקוח נפש הוה ומצוה אבל מסור מיגרע גרע מיניה ובכל מקום שונה מסור אבל מין ולא מיתרבי אבל אבדה ושמא מאן דאית ליה[ט] ממון מסור לאבדו ביד אית ליה נמי דמשיבין אבידתו ומטעמא דיכין רשע ולדיק ילבש לגבי הורדה לבור מסמי ר׳ יוחנן מומר מלמתנייה בהדי מיניס אבל לדברים אחרים מצינו בכמה מקומות שונה מיניס ומומרים יחד בפ״ק דבאם השנה (דף יח.) המיניס והמומרים והמסורות יורדין לגיהנם ובפרק השולח (גיטין דף מה.) ס״ת שכתבו מין ומומר ומסור וכו׳: **וחד אמר** להכעיס נמי מומר. תימה מדתני בפ״ב דהוריות (דף יא.) אבל חלב הרי זה מומר ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים ובעי תלמודא מאי קאמר ומסיק ה״ק אבל חלב לתיאבון הרי זה מומר להכעיס הרי זה מין ואיזהו מומר שסתמו מין פי׳ דמחלב לא ידעינן דשמא אכלו לתיאבון משום שהוא טוב לאכול ומש״ה קאמר זה האוכל נבילות וטרפות פי׳ נבלה שמתה מחמת חולי וטרפה שנשברה מפרקתה שמתה והולכת ואינה רואיה לאכילה ואם כן לא אבל אלא להכעיס אבל לא מיירי[ג] בשנשחטה בסכין דלא הוי קרוי מין בשמתא דשמא אכלה לתיאבון שהיא טובה לאכול ובשלמא לרבי יוחנן ניחא דקאמר דמומר אוכל נבלות להכעיס מין הוא אלא למ״ד מומר מאי איכא למימר (ו) הרי זה אוכל נבלות שקצים ורמשים וי״ל דמאן דאית ליה הכא דהוי מומר מפ׳ לגרייתא הכי אבל חלב הרי זה מומר שמתו לתיאבון שטוב הוא לאכול ומכריזין על אבידתו ואין מורידין ואיזהו מומר שסתמו להכעיס ואין מכריזין על אבידתו וגם היו[ט] מורידין אותו לגור אוכל נבלות וטרפות דמאיסי דומיא דשקצים ורמשים: **איזהו** אלילי כוכבים. הכא משמע דישראל מומר לעבודת כוכבים נקרא מין ותניא בפ״ק דחולין (דף יג.) שחיטת מין לעבודת כוכבים פטו פת כותי וכו׳ וקשה דבפ״ק דחולין (שם:) אמרינן אין מיינין בעובדי כוכבים[ד] ובעי למאי הלכתא לשחיטה ויין נסך השתא שחיטת מין דישראל אסורה דעובדי כוכבים מיבעיא ומאי קושיא הא אשכחנא ישראל עובד עבודת כוכבים חמור מעובד כוכבים דאילו ישראל מומר לעבודת כוכבים הרי זה מין ולכ״ע משמע הכא דמורידין ועובדי כוכבים אע״פ שכולה עובדי עבודת כוכבים אין מורידין ואף לענין שחיטה כיון דהוי מין תניא התם שחיטת מין לעבודת כוכבים ואילו עובד כוכבים לא אשכחנא דאמר סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים אלא ר׳ אליעזר ״ל דהא דאמר שחיטת מין לעבודת כוכבים היינו בכומר לעבודת כוכבים שהוא אדוק ביותר אבל ישראל העובד עבודת כוכבים אין שחיטתו כשחיטת מין ואיה מדאמר בפ״ב דחולין (דף לט.) השוחט לזרוק דמה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר אסורה ורשב״ל אמר מותרת ופ״ה לשם דמותרת אף בהכילה ואע״פ שהשוחט חייב מיתה דאמר פרק הרבע מיתות (סנהדרין דף סח.) עד כאן לא אמר רשב״ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה ממשתחוה להר דהר מותר ועובדו בסייף אלמא אף בעובד עבודת כוכבים אין שחיטתו נאסרת בסתם: **התם** בעי למיטעם טעמא דאיסורא. תימה מאי שנא אוכל פרעוש או יתוש מאוכל שקצים ורמשים דהוא מין אף בשתמא בגרייתא דהוריות (דף יא.) שהשאלי לעיל ״ל דהכא מיירי בפרש בהדיא דלכך הוא עושה א״ל התם קתני אוכל שקצים ורמשים דמשמע הרבה בזה אחר זה דמקמייתא טעם טעמא אבל הכא קתני פרעוש אחד או יתוש אחד: **דלא** תיחות חיותא עילויה. משמע דאמר הכי לאשתמוטי כי היכי דלא תהוי איכה ותימה מאי איכה שייכה הכא הא (אין) מורידין ואפילו לכתחלה ״ל דמורידין היינו כשידינו תקיפה בזה״ב[ד] אבל לא מעליא אף (ו) אין ידינו תקיפה היכא דאית ליה לאשתמוטי ומעיקרא הכי פריך השתא אחותי מתחינן כשידינו תקיפה אסוקי השתא מיבעיא כיון שיוכל לאשתמוטי ולילך לו:

לאפוקי לשם מורנא דלא. כפ״ה דאסור לרפואות בחנם אבל בשכר שרי משום איבה ורמיה (ח) בפרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) דרב שימי בר אשי עבדא ליה לההוא עובד כוכבים לדבר אחר ואיתסי אלמא שרי לרפואות עובד כוכבים אלא ודאי בשכר הוה ועוד ״ל דהתם נמי בחנם הוה ולהתחכם ברפואות יכול להיות מותר וכן משמע מפני שלא היה בקי ברפואות עשה כן:

רופא

ולא מורידין[א] אבל המינין והמסורות[ב] והמומרים[ג] היו מורידין ולא מעלין א״ל אני שונה[1] לכל אבידת אחיך[2] לרבות את המומר ואת אמרת היו מורידין[ד] סמי מכאן מומר ולישני ליה כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון כאן במומר אוכל נבילות להכעיס קסבר[ו] אוכל נבילות להכעיס מין הוא איתמר מומר[ז] פליגי[ח] רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר[ט] להכעיס מין הוי וחד אמר אפילו להכעיס נמי מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים מיתיבי אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא דלהכעיס הוא וקתני מומר התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא אמר מר[ט] היו מורידין אבל לא מעלין השתא אחותי מחתינן אסוקי מיבעי אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת לא נצרכא שאם היתה מעלה בבור מגררה דנקיט ליה עילא ואמר לא תיחות חיותא עלויה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו לא נצרכא שאם היתה אבן על פי[ט] הבאר מכסה אמר לעבורי חיותא עילויה רבינא אמר שאם היה סולם מסלקו אמר בעינא לאחותי ברי מאיגרא ת״ר[י] ישראל מל את העובד כוכבים לשום גר לאפוקי לשום מורנא דלא ועובד כוכבים לא ימול ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים עובד כוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גבו אבל בינו לבינו לא ורבי מאיר אומר אפילו אחרים עומדים על גבו נמי לא דזימנין דמצלי ליה סכינא ומשוי ליה כרות שפכה וסבר ר״מ עובד כוכבים לא ורמינהו[יא] עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא כותי ורופא עובד כוכבים ימול עובד כוכבים ואל ימול כותי דברי ר״מ רבי יהודה אומר ימול כותי ואל ימול עובד כוכבים איפוך ר״מ אומר ימול כותי ולא עובד כוכבים ר׳ יהודה אומר עובד כוכבים ולא כותי וסבר ר׳ יהודה עובד כוכבים שפיר דמי והתניא ר׳ יהודה אומר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה שנא׳ [2]ואתה את בריתי תשמור אלא לעולם לא תיפוך והכא במאי עסקינן

ברופא

מינין. כומרין לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים: **מסורות**. מלשיניס לשקר[ב] המוסרין ממון מבריהם ביד עובדי כוכבים אנסין[ג]: **לתיאבון**. כשאין להם בשר אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור ואם עושין כן זה להכעיס: **מין הוא**. והא תנא ליה ריש מיינין. בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למומר[ב] כגון[ג] ספר תורה שכתבו מין ישרף והכא[ד]: פרעוש ויתוש אין אדם אוכלן לתיאבון: **לעטוס טעמא דאיסורא**. לא להכעיס אלא מתאוה לטעום טעמו לפי שאין ישראל טועמו מעולם: **שאם היפה מעלה בבור**. עשויה בקרקע ויכול לעלות (ג) מגררה והאי לא מעלין דקאמר אין מעיתין לעלות קאמר: **דנקיט ליה עילא ואמר**. כלומר אית ליה לאשתמוטי מאיבה ולמימר ליה: **דלא תיחות חיותא עלויה**. דרך מעלה זו ותמות בבור: **בעינא לאעבורי חיותא עליה**. לריך אני להעביר עדר לאני למרעה ודרכי על שפת בור זה וירא אני שלא יפלו: **לאפוקי לשום מורנא**. תולעת שיש לו בערלתו דלא דאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין: **דמלי**. מטה הסכין כדמתרגמינן מטה משפט[ב] מלאי דין: **כרות שפכה**. מי שנכרת לו מן הגיד מן הערלה ולמעלה לצד הגוף ושוב אינו מוליד: **רופא**. שידע למול: **ימול עובד כוכבים**[ג]. שאין מילתו לשם עבודת כוכבים שהרי אין דרכם למול את בניהם: **ואל ימול כותי**. שמל לשם דמות יונה שמצאו בראשם הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין (חולין דף ו.) ומלין את בניהם לשם יונה זו: **כותי ולא עובד כוכבים**. מפני שחשוד על שפיכות דמים:

רופא

עין משפט נר מצוה

בג א מיי׳ פ״ג מהלכות עבודת כוכבים הל׳ ו ופ״ד מהלכות רוצח ה״י סמג לאוין קנג טוש״ע יו״ד סי׳ קנח סעיף ב׳ וטוש״ע חו״מ סי׳ תכ סי״ב:

בד ב מיי׳ פי״ח מהל׳ גזילה ואבידה הלכה ג סמג עשין עד טוש״ע חו״מ סי׳ רסו סעיף ב:

בה ג מיי׳ פ״ד מהלכות רוצח הלכה יג (ופ״ט מהלכות עבודת כוכבים) סמג לאוין קנב טוש״ע ח״מ סימן תכה סעיף ה וטוש״ע י״ד סימן קנח סעיף ח:

בו ד ה מיי׳ פ״ד מהל׳ רוצח הלכה י ופי״ח מהלכות אבידה הלכה ב סמג שם וסי׳ עד טוש״ע ח״מ סימן תכה סעיף ה וסימן רסו סעיף ב:

בז ו מיי׳ פ״ד מהלכות רוצח הלכה י סמג שם טוש״ע ח״מ סימן תכה סעיף ה וטור ש״ע י״ד סימן קנח סעיף ב:

בח ז מיי׳ פ״ג מהלכות מילה הלכה ח סמג עשין כח עור וש״ע י״ד סימן רסד סעיף ח:

רבינו חננאל

דתניא העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין אלו כולן בשכר שרי. ודחאם אביי ואמר המילדת יכולה לומר לעובדת כוכבים דידן דמנטרי שבתא מחללינן עלייהו שבתא דידכון דלא מנטרי שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא. באנוקי אי פנויה היא יכולה למימר בעינא לאינסובי ולא מגלינא נפשאי ואי אשת איש היא יכולה למימר לא מזדהמנא באפי בעלי. העובדי כוכבים והרועים נמי יכיל למימר ברי קאי אאיגרא ומסתפינא דלמא נפיל ואנא רהיטנא לאחותיה אי נמי נקיטא לי זימנא לבי דוור כלומר קבע לי זמן השופט שאם לא אבוא יחתוך עלי הדין ואני רץ לומר לו הנה באתי: תני רבי אבהו קמי דר׳ יוחנן המינין והמסורות והמומרין והאפיקורסין היו מורידין אבל לא מעלין אמר ליה אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר כי אחיך הוא ואת תנית מורידין סמי מכאן מומר ש״מ דאפיקורוס רע מן המומר הוא: איתמר (מ״ש) מומר לאכול נבילה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר להכעיס מין הוא וחד אמר אפילו להכעיס מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים. מיתיבי אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא להכעיס הוא וכו׳ ופשוטה היא: **אמר** מר היו מורידין ולא מעלין ומקשינן אחותי מחתינן להו אסוקי אצטריך ליה למימר דלא מסקינן. ופרקינן לא נצרכא אלא אם היתה מעלה בבור ויכול לעלות מגררה ואומר לו שלא ירד עליך חיה רעה אני מגררה או מטיל אבן גדולה על פי הבור ואומר לו להעביר בהמותיי אני צריך ומחיירא שמא יפלו בבור כלומר והיו באין בעלילות אבל לא היו הורגין אותם בידים: ת״ר ישראל מל את העובד כוכבים לשום גירות אבל לרפאותו משום מורנא אסור פי׳ מורנא תולעים כדגרסי׳ בגמ׳ דטריפות (דף מח: מורנא פליגי בה

מסורת הש״ס

ב) נכ״ל: המסורמים, ג) [היו ליתא בכ״ל], ד) נכ״ל: המשומד, וכן [לגנן], ד) הוריות יא., ה) [היו ליתא בכ״ל], ו) [תוס׳ ד״ג ה״ה], ז) מנחות מב., ח) נכ״ל: אלמאי וכן לגנן, ט) כנ״ל ליתא, י) כנ״ל: ביד גויס, כ) כנ״ל: למשומד, ל) [גיטין מה:], מ) כנ״ל: ומומרין דהכא, נ) [דברים כז], ס) כנ״ל: אלמאי, וכן לגנן, ע) כנ״ל: שבגויס, גויס, פ) כנ״ל: המשומד, וכן בכל העמוד, צ) [כלאיים ב״ק קיט.], ק) כנ״ל ליתא, ר) [כלאיים ב״ק פט: ובסנהדרין עג.], ש) כנ״ל: עכשיו, ת) כנ״ל נוסף: עכשיו, א) [שמו״ר פי״ח ובתנחומא פ׳ משפטים], ב) [ב״ק קיט.], ג) פי׳ בעובד כוכבים שחתן לו בסמן פגומה ויותר כלאה להגיה בשנשחטה בלא סמן. רש״ל, ד) כנ״ל: נאותות, ה) ליתא כנ״ל, ו) כנ״ל: עשה לגוי ולא לישראל,

---

תורה אור השלם

1. וכן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: דברים כב ג
2. וְיֹאמַר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:
בראשית יז ט

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה ולא וכו׳ דבתי׳ וה״ל לך למס. עיין לקמן דף סד ע״ב תוס׳ ד״ה לחיכו וכנר רשום בהגהות הגאון מהרי״ף ז״ל:

הגהות הב״ח

(א) נמ״ר פליגי ביה רב אחא: (ב) שם אבן על פי הבור מכסה אמר בעינא לעבורי חיותא עלויה דגיטין אמר לא נצרכא שאם היה סולם: (ג) רש״י ד״ה שאם וכו׳ לעלות בה מגררה: (ד) תוד״ה אני וכו׳ וכמו דאתרבי ישראל אתרבי נמי מומר לכולהו: (ה) בא״ד ומאמרין נמי בירושלמי: (ו) ד״ה ומד וכו׳ מאי איכא למימר בהא דקתני ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים ״ל: (ז) ד״ה דלא וכו׳ אף אם אין ידיו: (ח) ד״ה לאפוקי וכו׳ ורמיה מפרק וכו׳ עבד ליה:

מוסף רש״י

ולא מורידין. אותן לגור להמית אותן בידים (לעיל יג: סנהדרין נז.). **רופא.** מומחה (מחוות חב.). **ואל ימול כותי.** לפי שמל לשם הר גריזים (שם).

רבינו חננאל (המשך)

רב אחא ורבינא: ועובד כוכבים לא ימול את ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים ואפי׳ אחרים [עומדים] על גביו דימנין דמצלי ליה לסכיניה ומשוי ליה כרות שפכה דברי ר״מ החכ״א בינו לבינו לא ימול אבל לבד הוא בזמן שאחרים [עומדים] על גביו ולא חיישינן דלמא מצלי ליה לסכינא ומשוי ליה לינוקא כרות שפכה ומקשי׳ וסבר ר״מ

רופא מומחה. לא מרע נפשיה לשוייה כרות שפכה: **אלא לעולם איפוך כדאפכינן מעיקרא.** דלרבי יהודה כותי אסור ועובד כוכבים מותר דעובד כוכבים אין דרכו למול בניו לשם עבודת כוכבים ולשפיכות דמים לא מייש הואיל ואחרים על גביו: **ודקשיא לך דרבי יהודה אדרבי יהודה.** דפסיל מילת עובד כוכבים מגזירת הכתוב [סו:] **ההיא** ר' יהודה הנשיא היא: **מ"ט דרבי יהודה.** בר פלוגתא דרבי יוסי דפסיל כותי: **לה' המול.** **ועשה פסח לה'** המול וגו' ודרים ביה מילה לשמה הלכך כותי פסול דמל שלא לשמה אבל עובד כוכבים לא מהיל אלא אלא אלא מדעתא דישראל שאומר לו מהול והיינו לשמה: **המול ימול.** רבוא הוא: **כפסח כתיב.** לה' דקרא אפסח קאי שתהא עשייתו לשמה: **ואתה אל כריתי תשמור.** וזרעך אחריך ולא עובד כוכבים: **המול ימול.** קרי ביה המל ימול מי שהוא מהול ימול אחרים: **גבנוני.** אומה מהולה: **קונם שאני נהנה לערלים.** מה שאני נהנה מן הערלים אסור עלי בקונם וקונם הוא לשון הקדש: **שמאו אחיו מחמת מילה ולא מהלוהו.** לזה שלא ימות: **ותקח.** ע"י שליח: **ותכרת.** אמרה לאחר וכרת: **מתני' מתרפאין מהן.** מקבלין מהן רפואה: **ממון ונפשות** בגמרא מפרש: **ואין מסתפרין מהן כלל מקום.** אפילו בשבילי רה"ר שעוברין שם תדיר שמא יתאוה לראות בתער: **גמ' רפוי נפשות בחנם.** כלומר מעצמו ומנפשו הוא עושה כמו אם יש לת נפשכם (בראשית כג) בדעתכם: **בשכר.** לא קטיל דחייש להפסדא דלגרייה: **ריפוי ממון מכה שאין בה סכנה.** שיכול העובד כוכבים לקלקלו שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפאות: **ריבדא דכוסילתא.** כלי אומן המקיז בכתפים. ריבדא מכת הכלי ובלע"ז פיינדר"ל. כלומר אי כבדא לי ריבדא דכוסילתא שהקיז לי אומן ישראל לא אמינא לעובד כוכבים לאסוריה להעביר הכאב דאסור למקור גופו ביד עובד כוכבים: **ריפוי נפשות גופו.** ואפי' אין סכנה בדבר:

סבר

למאן דאמר אשה לא והכתיב [4]**ותקח צפורה צר קרי ביה** [5]**ותקח והכתיב ותכרות קרי ביה ותכרת דאמרה לאיניש אחרינא ועבד ואיבעית אימא אתיא איהי ואתחלה ואתא משה ואגמרה: מתני'** [6]**מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות ואין מסתפרין מהן בכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים** [7]**ברה"ר מותר אבל** [8]**לא בינו לבינו: גמ'** מאי ריפוי ממון ומאי ריפוי נפשות אילימא [9]**ריפוי ממון בשכר ריפוי נפשות בחנם ליתני מתרפאין מהן בשכר אבל לא בחנם** [10]**אלא ריפוי ממון דבר שאין בו סכנה ריפוי נפשות דבר שיש בו סכנה והאמר רב יהודה אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו אלא ריפוי ממון בהמתו ריפוי נפשות גופיה והיינו דאמר רב יהודה אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו אמר רב חסדא אמר מר עוקבא** [11]**אבל אם אמר לו סם פלוני יפה לו סם פלוני רע לו מותר**

סבר

ברופא מומחה. ואפילו אינו מומחה למילה לא מרע נפשיה בכל דבר שיתעסק בו: **וכי** היכן מצינו מילה לשמה. הכא משמע דלרבי יהודה אע"ג דבעי מילה לשמה מסקינן דמכשר לה בעובד כוכבים ותימה מ"ש מגט דבעינן לשמה ופסקינן כתיבת עובד כוכבים בגט פ' [המביא] (גיטין דף כג. ושם ד"ה עובד כוכבים) משום דעובד כוכבים לדעתא דנפשיה קעביד וי"ל דלא דמי דלעולם עובד כוכבים סתמא קא עביד גבי מילה דסתמא לשמה קאי כל זמן שאינו עושה לשם הר גרזים אם כן בעובד כוכבים דסתמא קעביד כשרה אבל גט אשה סתמא לאו לשמה דסתם אשה לאו לגירושין עומדת הלכך גט בעובד כוכבים פסול והלכך צריך שיפרש כותב הגט בתחלת הכתיבה אני כותב לשם פלונית והוא הדין בס"ת צריך שיאמר בפירוש בתחלת הכתיבה אני כותב לשם תורת ישראל והאזכרות לשם קדושה דסתמא לאו לשמו קאי וכן משמע פרק הניזקין (גיטין דף נד:) אזכרות שלו לא כתבתי לשמן משמע לא פירשתי לשמן דאי סתמא כשר עד שיפרש שלא לשמן היה לו לומר כתבתים שלא לשמן וכן משמע נמי בפרק השולח (שם דף מה:) גבי רשב"ג שהתיר בגיידן ליקח ספרים מעובד כוכבים ומקשה ורשב"ג עיבוד לשמן בעי כתיבה לשמן לא בעי ומדפסיל כתיבה בעובד כוכבים ש"מ דסתמא לאו לשמן דאי סתמא לשמן ליתכשר כמו במילה ול"ת כיון דסתמא לאו לשמן ג"כ פרק השולח (שם דף מה:) גבי ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן מין מסור עובד כוכבים ועבד אשה וקטן וכותי וישראל מומר פסולים שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שיהא בקשירה יהא בכתיבה למה לי קרא תיפוק ליה דעובד כוכבים סתמא עביד וסתמא פסול י"ל דתני עובד כוכבים אגב אשה וקטן דה"נ תנא מין דבלאו קרא פסול משום דסתמא לעבודת כוכבים: **דברה** תורה כלשון בני אדם. אומר ר"י דמאן דאית ליה הכא דברה תורה כלשון בני אדם יכול להיות שאינו חולק על הש"ס תשיב ועל הוכח תוכיח וכיולא בהן דדרשינן להו (ב"מ דף לא.) דלא אשכחנא תנא דפליג ורמיה דר"ש אמר פרק מליאת האשה (כתובות דף סז:) על העבנו תעביטנו דברה תורה כלשון בני אדם ור' שמעון גופיה דריש בפ"ק דר"ה (דף ח.) עשר תעשר ולריך עיון בדבר דמאיזה טעם אומר התלמוד פעמים כך ופעמים כך?: ה"ג **קונם שאני נהנה.** ולא גרס ביו"ד דא"כ הוי דברים שאין בהם ממש ואין חל כדאמרינן בנדרים (דף טו.) גבי שאני יש[12]:

אלמא אע"ג [13](דלא מהילי במאן דמהילי) דמו. תימה מאי קפריך מנדרים למ"ד המול ימול דלמא שאני נדרים דהלך בהן אחר לשון בני אדם והתם נמי דקפשיט מקרא קרא ל"ל הא אמר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם י"ל דהתם מפיק ליה מקרא כי לא נתברר לנו לשון בני אדם אם לא מן הפסוק וכיולא בזה איכא בפ"ק דפסחים (דף ג.) והא קמ"ל דאור כוכבים אור הוא ופקא מינה לנודר [14]אי נמי שפיר פריך קראי אהדדי דהתם נפיק מקרא דכל העובדי כוכבים ערלים ואין מילתם משובה לקרותה מילה וקשה למאן דסבר למימר דהוי ערבי וגבנוני בכלל מהולים: **איכא** ביניהו אשה. תימה אמאי לא אמר איכא ביניהו מומר לערלות דלמ"ד ואתה את בריתי (א) ליכא שאינו בכלל לשמור כדאמרינן פרק השולח (גיטין דף מה.) דישראל מומר לאו בר קשירה כאותה שהבאתי לעיל מפני שאינו חפץ לקשור ה"נ נימא שאינו בר מילה כיון שאינו חפץ לימול ולמ"ד המול ימול איכא דאמרי לעיל אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו ואור"י דמומר לערלות מיהו בר שמירת ברית הוא אלא שאינו חפץ אבל מיהו בר שמירת מצות קשירה מעליו: **אשה** לאו בת מילה היא. יש לפסוק כרב ואין אשה כשרה למול דלף על גב דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן בהא הלכה כרב דבריתא דרבי יהודה הנשיא קיימא כוותיה אבל בה"ג פסק דאשה כשרה למול ולרב דאמר אינה כשירה למול לריך לפרש בפרק קמא דקדושין (דף כט.) דמצריך אותו ולא אותה למדרש שאינה חייבת למול בנה היינו לבקש למהלו:

לחיי

כט א מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה ו סמג עשין כח טוש"ע י"ד סימן רסד סעיף ו:
ל ב מיי' פ"ט מהלכות נדרים הלכה כב סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רח סעיף ח:
לא ג מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה ו סמג עשין כח טוש"ע י"ד סימן רסד סעיף ו:
לב ד מיי' פ"ט מהלכות נדרים הלכה כב סמג עשין כח טור ש"ע י"ד סימן רח סעיף מב:
לג ה מיי' פ"ב מהלכות מילה הלכה ו סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רסד סעיף ו וכרב אלפס שבת סוף פרק יש דף פח: מזה"ל לר' יוחנן דאמר המול ימול סיון דישראל הוא אמי עדלים כמהולים דמו לאמתא נמי בכלל ישראל היא ומהלא):
לד ו מיי' פי"ב מהלכות רולח הלכה ט סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף ו:
לה ז מיי' שם הלכה יא וסמג שם טוש"ע י"ד סימן קנו סעיף ו:
לו ח ט מיי' שם הל' ט י סמג שם טור וש"ע י"ד סי' קנה סעיף ח:

רבינו חננאל (המשך)

כותי כיון שהוא מהול מל והולך עד שתצא נפשו ואמרינן מאי טעמא דר' יוסי דכתיב המול ימול יליד ביתך וגו' המול ימול מכל מקום ואפילו כותי: איתמר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה משום רב אמרי ואתה את בריתי תשמור ר' יוחנן אמר מהכא המול ימול יליד ביתך פי' המהול ימול לאפוקי עובד כוכבים דלאו מהול הוא: ואמרינן מכדי רב ור' יוחנן תרוייהו פסלי בעובד כוכבים מאי ביניייהו ואמרינן ערבי מהול וגבנוני פי' גבנוני מבני אברהם הם ומהולים ושוכנים בהרי גבנונים לפיכך נקראים גבנונים לרב אפילו אלו שהן מהולים פסולין דלאו בני ברית הן ור' יוחנן אמר כיון שמהולין הן שרי. ומקשינן וכי מולי עובדי כוכבים מהולין נקראין והתנן האומר קונם שאיני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור עובדי כוכבים הנה עובדי כוכבים אפילו הן מולין ערלין הם חשובים אלא איכא ביניייהו יהודי ערל כגון שמתו אחיו מחמת מילה כלומר משפחה ידועה כיון שמלין אותן מתים מכח דם המילה לרב מותר כגון זה למול אחרים ור' יוחנן אמר כיון שאינו מהול אסור איני והתנן קונם שאיני נהנה למהולים אסור בערלי ישראל וכו' הנה ערלי ישראל מולין הן חשובין והיאך אוסר ר' יוחנן. אלא אשה איכא ביניייהו רב אסר אשה למול דלאו בת ברית היא ור' יוחנן שרי דאשה כדמהילא דמיא. ומקשינן לרב אני והכתיב ותקח צפורה צר ודחי קרי ליה ותקח כלומר עשתה אחרים שיקחו וכן פי' ותכרת. איבעי תימא צפורה אתחלה ומשה רבינו גמר המילה: **מתני'** של ישראל שהוא מחנו העובדי כוכבים. ואע"פ

רבינו חננאל

עובד כוכבים כלל כלל לא ימול והתניא עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה [רופא] עובד כוכבים ורופא כותי ימול עובד כוכבים ואל ימול כותי דברי ר"מ ופרקי' כי קא שרי ר"מ ברופא עובד כוכבים מומחה דלא מרע נפשיה דחייש הדר אמר עובד כוכבים אם היה רופא מומחה לרבים מותר: הא דתניא ישראל מל כותי אבל כותי לא ימול ישראל מפני שמל לשום הר גרזים דברי רבי יהודה אוקימנא בר' יהודה הנשיא דסבר מגין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה שנאמר ואתה את בריתי תשמור למול אבל עובד כוכבים לא ורבי יוסי חולק עליו ואומר וכי היכן מצאנו בתורה מילה לשמה אלא

א) [תוספתא פ"ג ה"ה], ב) [קידושין יח: וש"נ], ג) [ממנות מכ.], ד) [נ"ל ור' יוחנן אמר המול וכו'], ה) נדרים לא: [ינמות עא.], ו) נדרים שם ינמות שם, ז) [מקק כו' ביה וַפַּקֵּרֶת. יעב"ץ. ח) [עי' תוספות לקמן כט. ד"ה אבל לא], ט) [דוממתו בנדרים מא:], י) [ועמ"ש מוספות סוטה כד. ד"ה ור' יוחנן], כ) [וע"ע מוספות ינמות עא. ד"ה שאני ע"ש היטב ובנדרים הר"ן יד: במשנה ד"ה קונם שאני יש] וע"ע מוספות כתובות עט. ד"ה קונם], ל) [נ"ל דמהילי כמאן דלא מהילי], מ) נ"ל ח"כ. מהרש"א ומהר"ש.

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:
בראשית יז ט
2. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ:
שמות יב מח
3. הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתֶךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם:
בראשית יז יג
4. וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי:
שמות ד כה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אלא וכו' את בריתי תשמור ליכא:

לעזי רש"י

פיינדר"א [פרינטור"א]. נקב.

מוסף רש"י

בערלי ישראל. לענין נדר מולין מיהו להלן אחר לשון בני אדם דשראלים לא קרי להו ערלים ועובדי כוכבים לא קרי להו מולין (יבמות עא.). **במולי עובדי כוכבים.** דבכלל ערלים הן. ערלי ישראל בכלל מולים הן כגון שמתו אחיו מחמת המילה (נדרים לא:).

אתה את בריתי תשמור וכ"ש עובד כוכבים ועוד כתיב ועשה פסח לה' הוא שכשר למול אבל עובד כוכבים לא ורבי יוסי חולק עליו ואומר וכי היכן מצאנו בתורה מילה לשמה אלא מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות. אוקימנא ריפוי ממון כגון בהמתו וריפוי נפשות ריפוי בגופו וכדרב דאמר אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מן

ז) נראה מזה דרבינו לא גרים אלא לעולם איפוך אלא הך בריתא דאוסר לכותי למול לישראל ר"י הנשיא היא ומפיק לה מקרא דאפי' כותי אסור למול וכ"ע.